

Zondag Invocabit 6 maart 2022

Wat betekent God aanroepen?

Dorpskerk – Blaricum

Voorganger: ds. Jurjen Zeilstra

Inleiding

Het lied dat vandaag, aan het begin van de Veertigdagen, de voorbereidingstijd op het Paasfeest, centraal staat, is Psalm 91. Wat doen wij eigenlijk wanneer wij God aanroepen? Gedragen wij ons onvolwassen door onze onmacht te verbergen achter een almachtig Vaderbeeld? Koesteren wij onze afhankelijkheid? Zijn we op zoek naar een mirakel? De vroege kerkvaders meenden dat Jezus door de duivel te verwerpen de zondeval die Adam en Eva beleefden ongedaan maakte. Maar het eigenlijke contrastverhaal is dat van de Israëlieten die in de woestijn God op de proef stelden in Exodus 17 met hun geklaag. De antwoorden van Jezus vormen dan zijn uitleg van Psalm 91. Hij geeft antwoord op de vraag wat wij doen als we God aanroepen.

Schriftlezing Oude Testament: Psalm 91

Tweede Schriftlezing: Exodus 17, 1-7

Schriftlezing Evangelie: Lucas 4, 1-13

Prediking

Gemeente van Christus,

wie op God vertrouwt wordt niet onkwetsbaar. Dat weten wij heel goed. Er zijn teveel mensen die ziek worden. Er gebeuren teveel ongelukken. Wij kennen teveel onrechtvaardig afgelopen oorlogen, waarbij het de slechteriken waren die wonnen, terwijl de mensen die vasthielden aan het goede en de waarheid verloren. Een rechtvaardige en duurzame vrede is veel moeilijker te winnen dan een oorlog waarbij de wapens het voor het zeggen hebben. Wij weten van teveel onrecht in de wereld, dan dat wij zomaar zouden kunnen aannemen dat wie op God vertrouwt onkwetsbaar wordt.

En toch bezingt zingt de dichter van Psalm 91 zijn Godsgeloof met een haast grenzeloos en kinderlijk vertrouwen. Na de serie voorbeelden die hij geeft zou je inderdaad gaan denken dat deze zanger zich in de wereld onkwetsbaar waant in de bescherming van deze eeuwige God. Ongetwijfeld hebben vele joodse uitleggers de eeuwen door geworsteld met de betekenis van deze psalm.¹ Zij waren ook niet blind. Hoezeer zij God ook wilden eren, samen met de zanger van Psalm 91, als hun bevrijder en beschermer, zij kenden uit hun eigen ervaring het kwaad en de tragiek! Zij waren lezers, niet alleen van de bijbel, maar van het hele leven en zij begrepen heel goed dat Godsvertrouwen mensen niet onkwetsbaar maakt, integendeel. Ik sluit mij bij hen aan en wil beamen: Wie op God vertrouwt is juist heel kwetsbaar, juist omdat hij of zij het heeft geweigerd sceptisch te worden in een harde cynische wereld. Je wordt op een heel bepaalde manier juist kwetsbaar wanneer je weerstand biedt aan de verleiding de zin van het leven te zoeken en te vinden in materie, in spektakel en in dwingende macht en moedig, tegen de klippen op, in de vrijheid blijft geloven. Ook dit is waar: 'De mens leeft niet van brood alleen.'

In deze bewustwording vinden wij Jezus, zoals de evangelist hem tekent, in de woestijn. Het verhaal is gesitueerd, direct na de doop van Jezus in de Jordaan, aan de vooravond van zijn optreden in het openbaar. Daar aan de Jordaan, zo vertelt ons Lukas, hebben die wonderlijke woorden geklonken:

Jij bent mijn geliefde Zoon,
in jou vindt ik vreugde.²

De heilige Geest daalde op Jezus neer in de gedaante van een duif. Nu zal het er op aan komen te verstaan wat dit betekent. Wonderlijk genoeg, is het dezelfde Geest die Jezus bij zijn doop vulde en bemoedigde, die hem nu de woestijn in leidt.³ Staat dan hier, in de woestijn die de wereld kan zijn, Gods Zoon als een onkwetsbare gestalte, immers een beelddrager van de volmaakte mens? Leidt de weg van de bezinning en ascese tenslotte tot een goddelijke onaantastbaarheid?

Als het gaat om duivelse influisteringen in de wildernis, dan gaat het natuurlijk niet over een sprookjesachtig moment waarin Jezus letterlijk na veertig dagen door letterlijk een of ander mythisch wezen, een soort monstertje met horens op bokkenpootjes, ondervraagd zou zijn. Dat is wel een geliefde vorm van afbeelden geworden, vooral in de late Middeleeuwen. Maar het is belangrijk dat wij ons door deze fabelachtige voorstellingen niet laten afleiden en niet

¹ Niet dat hij expliciet Psalm 91 bespreekt, maar ik noem: Kushner, H.S., *Als 't kwaad goede mensen treft*, Baarn 1983.

² Lukas 3,22.

³ Lucas 4,1.

gaan denken dat het een soort sprookje is dat inmiddels in onze moderne wereld zijn betekenis wel zal zijn verloren. Er zijn mensen die werkelijk menen dat onze tijd alles altijd beter weet: Wij zullen ons, wetenschappelijk geïnformeerd als we zijn en door onze wereldwijde toegang tot alle parate kennis van het internet, toch echt niet laten verleiden door leugenpropaganda! Of denken we alleen maar dat we het beter weten en is juist onze tijd, als het gaat om het uit elkaar houden van fabels en feiten de kluts volkomen kwijt? De essentie van de tijdloze miniatuur die Lucas schetst, is dat Jezus principieel weerstand bood aan de wijze waarop het er, schijnbaar vanzelfsprekend, aan toegaat in de wereld. En dat is en blijft razend actueel. Jezus weigert de lege magen van mensen te misbruiken door hen aan zich te binden door hun behoefte aan brood. Hij zal ervan afzien mensen te gaan manipuleren door dwingende macht. Hij zal zijn God niet opvoeren ter meerdere eer en glorie van zichzelf. Hij doet afstand van het spektakel dat daaraan verbonden zou zijn. Als Jezus God zal aanroepen, zal het eenvoudigweg zijn als zijn onuitputtelijke bron van moed als zijn grote opdrachtgever en vanwege Gods liefde voor mensen. Dat is de liefde die kwetsbaar maakt. Jezus zal zich open stellen en laten kwetsen omwille van zijn vrienden. Juist zo is hij ons mensen nabij, niet alleen wanneer het ons goed gaat. Niet alleen in onze kracht kunnen wij vertrouwen op God. Hij is ons nabij, juist ook wanneer wij lijden aan de zwaarte van het leven op aarde. Daar kunnen wij van verzekerd zijn. Juist als wij een moeilijke weg hebben te gaan en persoonlijk het gevoel kunnen hebben aan een lange en zware woestijntocht te zijn begonnen, een tocht die voor je gevoel veertig jaren kan duren, juist dan loopt Jezus met ons op. Je wordt in heel zijn optreden, zoals de evangelisten dat beschrijven, uitgenodigd het zo te beleven, dat Jezus naast je staat op je levensweg, in lief en leed. Dat is niet om je afhankelijker te maken dan nodig. Dat is om je zelfvertrouwen te voeden.

Ik moet denken aan Job. Zeker, Job kon zichzelf als buitengewoon gezegend beschouwen. Van Job wordt immers verteld dat hij de aanzienlijkste man van het Oosten was. Bovendien was hij rechtvaardig en onberispelijk. De mens in nood kwam hij te hulp.⁴ Hij had ontzag voor God en meed het kwaad. Toch maakte dit alles Job geenszins onkwetsbaar. Al was hij nog zo rijk, werkelijk alles kon Job zomaar uit handen worden geslagen. Alles *werd* hem uit handen geslagen. Maar als zijn vrouw hem dan aanraadt ook zijn Godsvertrouwen maar te laten varen, dan is het antwoord van Job:

Je woorden zijn de woorden van een dwaas.
Al het goede aanvaarden we van God,
zouden we dan het kwade niet aanvaarden?⁵

Er staat in de tekst niet dat Job het kwade toeschrijft aan God als een veroorzaker! Gelukkig is dit in de Nieuwe Bijbel Vertaling beter vertaald dan in de vertaling van het Bijbelgenootschap van 1951.⁶ Wat er staat is eenvoudigweg dat Job er rekening mee houdt dat het kwade hem wel degelijk kan overkomen, maar dit tast de essentie van zijn Godsvertrouwen niet aan. God is en blijft zijn laatste strohalm, zijn zender en zijn bondgenoot. Die neemt niemand hem af! Ik geloof dat hier ook de essentie van Psalm 91 wordt gevonden zoals Jezus die leest. In de wildernis, door de duivel op de proef gesteld, gaat Jezus niet spectaculair schermen met zijn Godsgeloof, waardoor hij op zijn beurt God zou gaan beproeven. Hij leeft eenvoudigweg met zijn God. En dat wordt door geen valse influistering of duivelse list ondermijnd of aangevochten.

⁴ Job 29.

⁵ Job 2,10.

⁶ ‘...zouden wij het goede van God aannemen en het kwade niet?’ NBG 1951.

Er is vaak gedacht dat de verzoeking van Jezus in de woestijn in bijbels perspectief functioneert als een contrastverhaal ten opzichte van Adam en Eva in het Paradijs. Zowel Jezus als de eerste mensen worden immers aangesproken door een duivelse stem. Waar Adam en Eva falen, zou Jezus zijn geslaagd. Adam en Eva doen namelijk wél wat die valse stem zegt. Jezus vindt kracht om hem af te wijzen. Hier zit wel wat in en het is iets om over na te denken.

Maar ik denk dat het oorspronkelijke contrastverhaal op een heel andere plaats moet worden gezocht, namelijk bij het volk Israël, onderweg in de woestijn. Na de Exodus, zo vertelt ons de bijbel, moest het volk veertig jaar zwerven, voordat het beloofde land binnen kon worden getrokken. Wij hebben gehoord dat de Israëlieten God op de proef stelden toen ze dorst hadden bij Massa en Meriba, dat betekent letterlijk niet alleen ‘beproeven’, maar ook ‘ruzie maken’ en ‘betwisten’. Zij maakten daar hun Godsvertrouwen afhankelijk van de oplossing als het ging om hun onmiddellijke lichamelijke problemen. Zij hadden letterlijk verschrikkelijke dorst. Dat probleem schreeuwde om een onmiddellijke oplossing en dat is begrijpelijk. Maar het verhaal vertelt ons dat niet in die onmiddellijke oplossing het fundament van geloofsvertrouwen kan worden gevonden.

Wat doen wij dan eigenlijk wanneer wij God aanroepen? Zijn wij tenslotte toch zo afhankelijk? Is het inderdaad de nood die leert bidden, zoals het oude spreekwoord zegt misschien wel door onze ouders gebruikt toen het hier in Nederland oorlog was? Misschien is het wel waar dat wij geneigd zijn God te vergeten wanneer we materieel alles mooi voor elkaar hebben en is in die welvaart door sociologen een belangrijke oorzaak aan te wijzen van de naoorlogse secularisatie. Inderdaad, misschien is het wel zo dat mensen minder belangstelling hebben voor God, wanneer het hen goed gaat. Maar dan gaat het vaak gepaard aan minder echte aandacht voor elkaar.

Maar wie God aanroept... spreekt in wezen een diep vertrouwen uit dat verder gaat dan het uiterlijk, verder dan het zichtbare, veel verder dan het louter materiële. De duivel citeert Psalm 91 op valse wijze. Dat is de valse stem die een appèl doet op het uitwendige mirakel en daar oneerlijke claims op de levens van mensen aan verbindt. Het echte Godsvertrouwen dat tot zelfvertrouwen leidt, dat kent hij niet, dat is aan deze stem het duivelse.

Wie mij aanroept, geef Ik antwoord,
in de nood zal Ik bij hem zijn.⁷

Dat betekent niet dat er nooit meer kwaad zal zijn op je weg. Dat betekent wel dat je in Gods hand bent, wat er ook gebeurt. Oog in oog met het kwaad ben jij niet machteloos. Wanneer Jezus hen uitzendt de wereld in, zegt hij tot zijn leerlingen:

Bedenk wel: Ik heb jullie de macht gegeven om slangen en scorpioenen te vertrappen en om de kracht van de vijand te breken, zodat niets jullie kan schaden.⁸

In de uitzendingswoorden aan zijn leerlingen citeert Jezus diezelfde Psalm 91 die hij zelf aan het begin van het evangelie aan de duivel heeft uitgelegd, maar in de mond van Jezus verandert een bezwerende magie in levende woorden van geloof, die zelfs als het kwaad zich zal manifesteren in zijn volle omvang, niet zullen kunnen worden aangetast. De morele kracht die wortelt in het Godsgeheim gaat voor het kwaad niet opzij. Dat is een onuitputtelijke

⁷ Psalm 91,15.

⁸ Lukas 10,19.

geestelijke voedingsbron. De verbondenheid met God zal er zijn, tot in de dood.⁹ Die verbondenheid is er geweest tot in de dood van Jezus zelf en die zal er mogen zijn tot in onze dood. Dat is geen bewijs van een levensverzekering zoals je die op aarde kunt afsluiten. Het is tenslotte het diepe vertrouwen dat de betekenis van ons leven veel meer is dan het onmiddellijk zichtbare en het succes in de ogen van de mensen.

Dit geloofsvertrouwen wordt niet uit een boekje geleerd. Het wordt ook niet geconstrueerd door sluitende filosofische redeneringen of een krachtig beleden dogma. Dit Godsvertrouwen praat je niemand aan. Het kan alleen een geschenk zijn, een diep gevoeld besef van dankbaarheid, dat we leven uit genade, niet omdat we het zelf allemaal zo goed doen, of altijd zegevierend als winnaar uit de strijd komen. De Veertigdagen die voor ons liggen zijn bestemd om ons te helpen dit geheim, misschien wel opnieuw, op het spoor te komen. Laten we ons ervoor open stellen, in navolging van Jezus Christus, onze levende Heer. Amen.

Uitzending en zegen

Als u vanhier gaat, weet dat u gezegende mensen bent. U bent gezegend met een God, uw vertrouwen waard. Hij beschermt u tegen het kwaad, want wie op God vertrouwt ontvangt nieuwe moed, om zelfbewust op weg te gaan, ook wanneer wij kwetsbaar in het leven staan en sterfelijke mensen zijn in deze tijd.

De genade van Christus
en de liefde van God,
de onverbreekbare betrokkenheid van de heilige Geest,
is met u allen.

Afbeelding voorzijde: De verzoeking in de woestijn, Mozaïek San Marco Venetië, 12^e eeuw.

⁹ Cf. Kraus, H.-J., *Biblischer Kommentar Altes Testament*, XV/2, *Psalmen*, 2. Teilband, *Psalmen 60-150*, Neukirchen/Vluyn 1989, 808-809.